

Жоба атауы: ИРН АР23486198 «Ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамытудың ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық тетіктерін зерделеу және олардың Қазақстанның ауыл халқының табысын, өмір сүру сапасын арттыруға әсерін бағалау».

Өзектілігі: ЭЫДҰ-ФАО-ның 2023-2032 жылдарға арналған ауыл шаруашылығы болжамында ауыл шаруашылығы кооперативтері (АШК) ауыл халқының табысын арттырудың құрамдас бөлігі ретінде қарастырылды. Ауыл тұрғындарының тіршілігін қамтамасыз етуді жақсарту жөніндегі шараларды іске асыруда Ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамытудың арқасында ауылдық аумақтардың саясаты бірқатар мемлекеттерге: Канада, Қытай, АҚШ, Корея, Үндістан және т. б. табысты нәтижелерге қол жеткізді .

АШК дамыту есебінен ауылдық өңірлерде халықтың табысын арттыру және өмір сүру сапасын жақсарту Қазақстанның бекітілген стратегиялық құжаттарында, сондай-ақ бірқатар ғылыми-техникалық бағдарламаларда қаралады. Алайда, отандық тәжірибеде АШК дамуын айқындайтын нормативтік-құқықтық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық факторларды кешенді талдауға негізделген ғылыми негізделген ұсынымдар жеткіліксіз, АШК-ны орнықты дамытуға мүмкіндік беретін модельдер әзірленбеген, ауыл халқының кооперативтерге бірігуге уәдмесі мен белсенділігін арттыру тетігі іс жүзінде қаралмайды. Мұндай зерттеулердің аз саны мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігі, ауылдық аумақтарды дамыту, ауыл халқының өмір сүру сапасы мен табысын арттыру, өңірлерді дамыту, демографиялық өсу, ішкі көші-қонды реттеу жөніндегі стратегиялық мақсаттарды орындауын баяулатады. Атап айтқанда, егер ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту мақсатында әзірленген пилоттық жоба басталғанға дейінгі және кейінгі деректерге сүйенсек, яғни 2018-2022 жж., онда АШК-нің негізгі көрсеткіштерінде біркелкі тұрақты өсу сақталмаған.

Ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту есебінен қол жеткізілген экономикалық оң нәтижелер ауылдық аумақтардың әлеуметтік проблемаларын (жұмыссыздық, ауыл халқының өмір сүру сапасын арттыру) түбегейлі шеше алмайды. Нәтижесінде 2023 жылдың басында республикадағы ауыл халқының үлесі жалпы халыққа есептегенде 2018 жылмен салыстырғанда 4,2% - ға азайды және жалпы халықтың 38,2% -. құрады. Мұндай трендтер Ұлттық қауіпсіздік, азық-түлік қауіпсіздігі, Өңірлік даму, АӨК тұрақты дамуы, ауыл тұрғындарының табысын арттыру, олардың өмір сүру сапасын жақсарту сияқты мемлекеттің стратегиялық мақсаттарын қиындата алады. Осыған байланысты сандық және сапалық әдістермен АШК дамуының ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық факторларына кешенді талдау жүргізу және елдегі ауыл халқының үлесін ескере отырып, АШК дамыту үшін әлеуеті бар облыстарды таңдап, облыстардың жекелеген жай-күй көрсеткіштерінің ең жоғары және ең төменгі мәндерін таңдау әдісімен оның орнықты дамуының эконометрикалық моделін әзірлеу маңызды. Сонымен қатар, әлеуметтанулық

сауалнама, кейс-стади, контент-талдау әдістерінің көмегімен ауыл тұрғындарының кооперативтерге бірігуге, табыс деңгейінің, өмір сүру сапасының өзгеруіне бейілділік дәрежесінің көрсеткіштерін анықтап, олардың тиімді ұйымдастырылуымен АШК басқарудың ғылыми негізделген ынталандырушы тетіктерін (тұрақты жұмыспен қамтуды, кірісті арттыруды, шығындарды азайтуды қамтамасыз ететін) ұсынған жөн.

Мақсаты: Ауыл шаруашылығы кооперативтерін құру және дамыту тетігін айқындайтын нормативтік-құқықтық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық факторларды, сондай-ақ халықтың уәждемесі мен белсенділігінің факторларын зерделеу, олардың қызмет нәтижелерінің өмір сүру сапасын жақсартуға, ауыл халқының табысын арттыруға әсерін бағалау және Қазақстан өңірлерінде ауыл шаруашылығы кооперативінің орнықты даму моделін әзірлеу.

Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер: конкурстық құжаттаманың талаптарына байланысты жоба нәтижесін іске асыру нысандары мыналар болуы мүмкін:

1) Web of Science базасының Science Citation Index Expanded индекстелетін және (немесе) Scopus базасында CiteScore бойынша 50 (елу) кем емес процентиль бар рецензияланатын ғылыми басылымдарда кемінде 2 (екі) мақала және (немесе) шолу; ҒЖБССҚК ұсынған рецензияланатын шетелдік және (немесе) отандық басылымда кемінде 3 (үш) мақала;

2) қазақстандық патенттік бюродан 1 авторлық куәлік алу;

3) сұхбат беруші арасындағы тікелей қарым-қатынас барысында әлеуметтанулық сауалнамалар жүргізіледі. Бастапқы әлеуметтік-экономикалық деректерді жинау және өңдеу және бағалау жүзеге асырылатын болады.

4) *Ғылыми жобада келесі тікелей және жанама нәтижелер алынады:*

✓ Ұйымдастырушылық-басқарушылық құрылымды (жергілікті және өңірлік) және ауыл шаруашылығы кооперативтерінің түрлерін (өндірістік, тұтыну, жабдықтау, өткізу және сервистік) кешенді талдау және бағалау.

✓ Қазақстанда ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамытудың негізгі факторлары мен кедергілері, республикадағы ауыл халқының үлесін ескере отырып, АШК дамытудың әлеуетті аймақтары анықталды.

✓ ҚР өңірлеріндегі ауыл халқының табыс деңгейіне және өмір сүру сапасына әсер ететін АШК дамытудың аса маңызды параметрлері айқындалады.

✓ ҚР АШК дамытудың нормативтік-құқықтық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық тетіктерін нығайту және жетілдіру үшін ғылыми ұсынымдар негізделеді.

✓ АШК тиімді ұйымдастыру мен басқарудың эконометрикалық моделі құрылады.

✓ Ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту арқылы ауыл халқының табысы мен өмір сүру сапасын қалалық деңгейге дейін арттыру жөніндегі шаралар әзірленеді.

✓ Мақсатты тәуекел аймақтары үшін АШК дамыту үшін экономикалық белсенді халықты (әсіресе жастарды) ынталандыру және жандандыру шаралары негізделеді.

✓ Өңірлердің тұрақты дамуының және ауыл шаруашылығы кооперативтерін дамыту арқылы ауыл халқының табысы мен тұрмыс сапасын арттырудың қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді болжамдарын әзірленеді.

✓ ҚР өңірлерінде АШК дамытудың ұйымдастырушылық-басқарушылық, әлеуметтік-экономикалық тетіктерін үйлестіруге мүмкіндік беретін ҚР нормативтік құжаттарына өзгерістер енгізу үшін ғылыми негізделген ұсынымдар мен шаралар ұсынылады.

Зерттеу тобының құрамы

Жоба жетекшісі – Женсхан Дарима, экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, АӨК экономист-менеджер, Хирш индексі – 3, Scopus Author ID: 57192156982, Researcher ID: GCV-7904-2022, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2863-2611>

Зерттеу тобы:

- **Беспалева Роза Сансызбаевна**, *жетекші ғылыми қызметкер*, PhD, Ph.D, қауымдастырылған профессор, Индекс Хирша – 3. Scopus Author ID: 57193856619, <https://orcid.org/0000-0002-3955-9237>.

- **Бодаухан Кайрат**, *жетекші ғылыми қызметкер*, кандидат экономических наук, ассоциированный профессор, Индекс Хирша – 2. Scopus Author ID 57195345757, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3232-5315>

- **Орынбекова Гульнар Ахмедовна**, *аға ғылыми қызметкер*, экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор м.а., Индекс Хирша – 2. Scopus Author ID: 55367690500, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4419-5439>

- **Альпеисова Шолпан Есенбаевна**, *аға ғылыми қызметкер*, экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Индекс Хирша – 2. Scopus Author ID: 56003747600, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3034-3165>

- **Мусина Раушан Сериковна**, *аға ғылыми қызметкер*, экономика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Индекс Хирша – 2. Scopus Author ID: 26537917300, <https://orcid.org/0000-0002-3254-1018>

- **Казкенова Айгуль Сериковна**, *аға ғылыми қызметкер*, аға оқытушы, Индекс Хирша – 3. Scopus Author ID 57196399044, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8621-0759>

- **Кочийгит Жанерке**, *аға ғылыми қызметкер*, PhD. Жоғары білім беруді дамытудың ұлттық орталығы - жетекші талдаушы. Индекс Хирша – 1. Scopus Author ID: 57200284909, <https://orcid.org/0000-0001-5176-0446>

- **Аппазова Гүлбану Жүнісқызы** *ғылыми қызметкер*, 1 курс докторанты, D072 Менеджмент және басқару, <https://orcid.org/0009-0004-0486-2908>

- **Алимжанова Гулимжан Даулбаевна**, *ғылыми қызметкер*, магистр экономических наук, старший преподаватель, <https://orcid.org/0000-0002-7039-9884>

- **Апбозова Арайлым Кендебайқызы**, *кіші ғылыми қызметкер*, магистрант 2 курса ОП 7М04101 – Аграрлық менеджмент БББ. <https://orcid.org/0009-0009-2708-552X>

- **Қыпшақбаев Бақдәулет Берікұлы** - *кіші ғылыми қызметкер*, 8D04101- «АӨК- дегі менеджмент» ББ, 1 курс докторанты, <https://orcid.org/0009-0008-3976-4880>

Информация для потенциальных пользователей: Зерттеу тобы БАҚ арқылы АШК артықшылықтары туралы Қоғамдық хабардарлықтың өсуіне ықпал ететін іс-шаралар өткізетін болады. Сұхбат беруші арасындағы тікелей қарым-қатынас барысында әлеуметтанулық сауалнамалар жүргізіледі. Бастапқы әлеуметтік-экономикалық деректерді жинау және өңдеу және бағалау жүзеге асырылатын болады

Қосымша ақпарат: бұл зерттеудің құндылығы ауыл шаруашылығы кооперативтерінің тұрақты дамуының эконометрикалық моделін әзірлеу арқылы ауыл халқының әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту бойынша ғылыми негізделген шараларды ұсыну болып табылады.